

MAHALLE MUHTARLIĞI

Ertuğrul TAYLAN
E. Mülki İdare Amiri

2012'deki Büyükşehir Kanunu değişikliğiyle, büyükşehir illerinin bütün köyleri, bağlı oldukları ilçenin merkez belediyelerinin mahalleleri haline getirilmiştir.

Mahalle muhtarlığı genel idare örgütüne, seçimlerde adliye, vb. yardımcı olan, geleneksel bir toplumsal örgütlenmedir. Osmanlı döneminde başlıca görevi, asker ve vergi toplanmasına yardımcı olmaktı. Muhtar, rolü bakımından, okullardaki sınıf mümessiline benzer. Okul yerine şehri, sınıf yerine de mahalleyi koyarsanız, muhtarın statüsünü ve görevlerini daha iyi anlarsınız. Genellikle vatandaşların ilmühaber veren kişi olarak tanıdığı muhtar, aynı zamanda, mahallenin de temsilcisidir.

1930'ların başlarında kaldırılan mahalle muhtarlığı, İkinci Dünya Savaşı devresinde, şehirlerdeki ekmek, gazyağı dağıtımına yardımcı olması için, 1944'de alenicele çıkarılan Mahalle Muhtarlığı Kanunu ile yeniden kurulmuştur.

1950'lerde başlayan köyden şehre göç sonunda, özellikle büyük şehirlerde 20 bin, 40 bin nüfuslu mahallelerin oluşması, anılan kuruluşun görevlerinin yapılmasında aksaklıklara yol açmıştır. Öte yan-

dan, 1980'lere kadar devrede, mahalle muhtarlığı kanunu ve ilgili yönetmeliğin birçok maddesi iptal edilmiş veya uygulanamaz hale gelmiştir. Başlıca geliri ilmühaber harcı olan muhtara, 1965'te aylık bağlandığını da ekleyelim. Peki, bunları neden yazdım?

Mahalle muhtarlığının kayıtlarının tutulması ile bu konudaki yazışmalar, İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğüne yapılır. Bu genel müdürlüğe, 1986'da genel müdür yardımcısı olarak göreve gelince, konuyla ilgilenmeye başladım. İncelemem sonunda, 1944 tarihli mahalle muhtarlığı kanununun uygulanamaz ve muhtarların da sahipsiz durumda olduğunu anladım. Bundan, saf bir köy çocuğu olarak kendime vazife çıkarıp, muhtarlığı günün ve hizmetin gereklerine göre düzenlemeyi öngören bir kanun tasarısının taslağını hazırladım. 1992 tarihli Mahalle Muhtarlığı Kanunu Tasarısı'nın, Başbakanlıkta takibini yaparak, TBMM'ye gönderilmesini sağladım. Ancak Tasarı, İçişleri Komisyonu'nda, muhtarlığın ma-

halli idarelerin bir parçası sanılması sebebi ve incelenmesi için, alt komisyona gönderilmişti. İtirazcılar, tasarının, o yıllarda gündemde olan "mahalli idare reformu" ile birlikte ele alınmasını istemişlerdi. Komisyonda bulunan Bakanlık temsilcisinin, "Mahalle muhtarlığı mahalli idare birimi değildir, idari (sivil) bir toplum kuruluşudur" demesine itibar edilmemiş, tasarının kadük olması (Meclis gündeminden düşmesi) yolu açılmıştı...

Emekliliğimden sonra, 1999'da Türk Belediyecilik Derneği ve Konrad Adenauer Vakfınca yayımlanan "Mahalle Muhtarlığı ve Açıklamalı Kanunu" adlı kitabımın Önsöz'ünde, şunları yazmışım:

"Yedi sekiz yıldır, mahalle muhtarlığı hakkında incelemeler yapıyor, mahalle muhtarlığı seminerlerine, konuşmacı olarak katılıyorum. Kanaatim şudur: Bu alanda, büyük bir bilgi ve ilgi eksikliği var. Bir kere muhtarların çoğunun elinde, muhtarlık kanunu ve ilgili tüzüğün metni bile yok. Muhtarlar, görev ve sorumluluklarının ağırlığından habersiz gibiler. Bunun vebalinde, yöneticilerimiz de ortak. İl ve ilçe merkezlerinde, seçimlerden sonra, bir günlüğüne olsa, toplanıp bilgilendirilmemişler. Büyük bir mahalle muhtarlığı derneğinin kongresinde, İzmirli kıdemli bir muhtarın, "Kanunumuz bile yok" demesi, çok anlamlıdır." Ekleyeyim: Mahalle muhtarının durumunu, divan şairi Hayali'nin şu mısrası, çok iyi anlatır:

"Şu mahiler ki derya içredirler, der-yayı bilmezler"

Mahalle muhtarlığı ile ilgili, son yirmi yıldaki gelişmeler, şöyle olmuştur:

2007'lerde yapılan bir kanun değişikliğiyle ikametgâh ilmühaberi düzenlenmesinde, "beyan esası" getirilmiştir. Bu adli veya vergi takibinden

Mahalle muhtarlığının kayıtlarının tutulması ile bu konudaki yazışmalar, İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğüne yapılır.

kurtulmak, çocuğunun istenilen okula yazılmasını sağlamak, vb. sebeplerle hayali ikametgâh adresleri düzenlenmesinin yolunu açmıştır. Kimin nerde oturduğunun bilinmemesi, yani ikametgâh adreslerindeki belirsizliğin genişlemesi, emniyetin kanun kaçaklarını takibinde, tebligatların yapılmasında, seçmen kütüklerinin sağlam düzenlenmesinde zorluklar yaratmıştır.

2012'deki büyükşehir kanunu değişikliğiyle, büyükşehir illerinin bütün köyleri, bağlı oldukları ilçenin merkez belediyelerinin mahalleleri haline getirilmiştir. Böylece 2000'de mahalle ve köylerin toplam sayıları, sırayla 17 bin ve 35 bin civarında iken, bu sayılar, 2014'te tersine dönerek, gene sırayla 32 bin ve 18 bin civarları haline gelmiştir. Bu, muhtarlık kavram ve uygulamasında belirsizliğe yol açmıştır.

Son birkaç yılda, muhtar aylıklarında artışlar olmuş, muhtarların sigorta primleri sorunu halledilmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Beştepe'deki toplantılara, mahalle muhtarlarını da davet ederek, onları onurlandırmıştır. İspanya gezisine, umreye gönderilenler de olmuştur. Ancak, korona salgını başlarındaki maske dağıtımında muhtarlara görev verilmeyerek, iş PTT'ye ve eczanelere yüklenmeye çalışılmıştır. Oysa, seçmen kartlarını, yetmiş yıldır, muhtarlar dağıtıyordu.

Ana Muhalefet Partisi Genel Başkanı Kılıçdaroğlu, geçen yıl yaptığı açıklamada, mahalle muhtarlarına birer yardımcı atanacağını, sosyal yardımların da muhtarlar yoluyla dağıtılması gerektiğini bildirmiştir.

Belirteyim. Sınıf mümessiline yardımcı bir kâtip verilmesi gereksiz ve imkânsız olduğu gibi, mahalle muhtarlıklarına birer yardımcı atanması gereksiz olduğu gibi, bürokratik engelleri de vardır. Büyükşehirler muhtarlıklarında biriken, adresi belirsiz tebligat evrakı, onların, ilgilerince belirli sürede (sanırım üç ayda) alması içindir. Muhtarların dağıtması, kesinlikle söz konusu değildir. Yukarıda bahsedilen beyan usulü, ikametgâh ilmühaberi sistemi, muhtarların başlıca görevi ve gelir kaynağı da olan ilmühaber işini, azaltmıştır. Muhtarlara yardımcı tayinine değil, aylıklarının artırılmasına, hepsine çalışma bürosu sağlanmasına ve asıl olarak da devleşen mahallelerin, hizmetin gereklerine uygun şekilde parçalanıp yeni mahallelerin kurulmasına ihtiyaç vardır.

1970'lerde başlayan yaşlı ve yoksullara yardımların dağıtılması, ilçelerdeki ilgili komisyonlarca yapılmaktadır. Muhtar da mahallesindeki yoksulları, kaymakamlığa bildirir. Sosyal yardımların muhtarlara dağıtılması doğru ve mümkün değildir.

Toparlayalım. İktidar ile ana muhalefetin mahalle muhtarlığına bakışı: Ha Arap Hasan, ha Kara Hasan. Bu ikilinin anılan kuruluşa bakışlarını, atasözümüz, gayet iyi açıklıyor: Leylek benim ne kuşum; yazın gelir, kışın gider.

* Farkındayım: Yazım, bilimsel olmadı. İdareci ve idareciler dergisinin ciddiyetine de uygun düşmedi. Hayıflanıp içimi döktüm. Zülfü yâre dokunduysa, affola.